

Annerveenschekanaal/Angerlo, 21 december 2021

Aan: Erik Koppen en Eugene Witjes
Van: Rob Rietveld & Jan-Jaap Tiemersma
Onderwerp: Inbreng opmerkingen 1ste conceptversie rapport motie Erkens/Leijten

Geachte heren Witjes en Koppen,

Inleiding

In het gevoerde gesprek op 15 december mochten we al inbreng geven. We hopen dat de verslaglegging daarvan kan helpen in de kwaliteit van het onderzoek. Omdat details in zo'n gesprek niet aan de orde kunnen komen, zenden wij u bijgaand onze opmerkingen bij diverse gedeelten van het 1^e concept. Dat is helaas in twee aanvullende gedeelten, het bleek niet goed mogelijk om die samen te voegen.

- NLVOW-RR Onderzoek afstandsnormen windturbines Motie Erkens-Leijten - D10045406 1e tussentijds concept - markering opm RR.pdf
- NLVOW-JJT Overzicht van opmerkingen bij Onderzoek effecten verschillende afstandsnormen op gezondheid en leefkwaliteit van omwonenden van windturbines (Motie Erkens_Leijten),pdf

Onze reflectie en advies

Meer algemeen merkten wij op dat de kwaliteit van het concept kan verbeteren door een iets meer (wetenschappelijke) benadering van op afstand:

1. Begin als eerste paragraaf met het vaststaand beleid waaraan effecten hinder en gezondheid moeten voldoen. Dit zijn met name EU-Richtlijnen en Verdragen, die uitgaan van minimalisatie van hinder en lawaai, als invulling van de definitie van gezondheid door de WHO. Dit komt volgens ons neer op: *“De norm die uit de Strategische Milieubeoordelingsrichtlijn volgt is dat een plan of programma met aanzienlijke milieugevolgen slechts dan mag worden vergund als vooraf met wetenschappelijke zekerheid is vastgesteld dat de gezondheid van de mens en diens leefomgeving wordt beschermd of verbeterd. Dit ziet zowel op de volksgezondheid als op de persoonlijke gezondheid van individuele omwonenden. Met mogelijke aantasting van de gezondheid van omwonenden wordt bovendien inbreuk gemaakt op de grondrechten van omwonenden.”*
2. Verlaat elke vorm van must om wind-op-land op specifieke plaatsen te moeten realiseren, er zijn genoeg alternatieve locaties om het Klimaatakkoord en ambities mee in te vullen, zoals ook op zee. Door deze afstand tot NPRES, lokale ambities en omzetbelangen te nemen, wordt de afstandsnorm meer nuchter geplaatst. Verwijs hier ook naar de mate van bevolkingsdichtheid en andere gebruiksdoelen van Nederlands grondgebied, bijv. ten opzichte van andere landen.
3. Neem geen voorschot op een gedeelte van omwonenden die “nu eenmaal de pineut” zouden moeten zijn. Dat dit voor verkeerslawaai (foutief de 8% burgers binnenshuis) vanwege budgettaire redenen is gesteld, kan niet worden overgenomen naar vrij te plaatsen opwekking van duurzame energie. De beschrijving van de wording van de wijziging

Activiteitenbesluit 2011 (TNO 2008, RIVM 2009) laat teveel zien dat de windenergie geholpen moest worden in beschikbare ruimte, hetgeen het omgekeerde is van afstandsnormen relateren aan de effecten op burgers. Verlaat dus de term “(ernstig) gehinderden” geheel.

4. Beperk je niet tot 6 keuzes van te vergelijken landen. Er is geen enkele reden om je te beperken, laat staan hap snap keuzes te maken. Dit is niet conform de motie, en er valt te leren van wereldwijde afwegingen, zelfs die van Polen.
5. Geef verschillen en overeenkomsten aan met de internationale afstandsnormen volgens NPKW: <https://nkpw.nl/2021/08/02/afstand-tot-woningen-kleinste-van-europa/>
6. Vermijd inkleuring met teksten die te zeer het karakter geven van een adviesbureau die normaliter wordt ingehuurd om dingen op te lossen, gedaan te krijgen. Arcadis heeft nu eenmaal volgens velen een achterstand vanwege volgen van broodheren, zoals normaal is voor een adviesbureau. Overstijg jezelf hier, door de goede vooruitzichten dat in 2050 energie bijna gratis zal zijn, in een land met een open economie en een grote zeehaven, in plaats van de korte termijn van hen die doel en middelen te zeer door elkaar halen vanwege welgemeende ambities en vanwege hen (natuurlijke partners van ambitieuze overheden) die nu eenmaal minder omzet kunnen maken bij wind-op-zee of import van waterstof van overzee. In die zin kan een “heldere afstandsnorm” een oplossing zijn voor iedereen.
7. Nu gezondheid niet “eventjes” is in te vullen op “wetenschappelijke basis”, en het de vraag is of “men” het daar in Nederland over eens zal worden, zal in deze rapportage, gericht op de motie Erkens/Leijten, een zwaartepunt gelegd moeten worden in de mate van zorgplicht en voorzorgbeginsel. Zo zal op bijv. 12 km afstand geen hinder en geen wijziging van de leefomgeving hoeven op te treden, en indien de naderingsdetectie bij obstakelverlichting met terugwerkende kracht verlicht worden gesteld misschien op 2 km afstand. Of dat zo is wordt in geluidstechnische literatuur bediscussieerd. De opdracht lijkt simpel in te vullen: hoe groter de afstand, hoe minder risico op gezondheidseffecten. Het gaat immers om vermijden van “noise pollution”.
8. Geef aandacht aan de normale Nederlandse norm van maximale momentane immissie vanuit industrie op de gevel van een woonhuis in Laeq-10-minuten. Lden is een Europees middel om evaluatie via geluidskaarten op te maken, niet om burgers te beschermen. Er is behoefte aan ofwel een “heldere afstandsnorm” en/of een meetbare immissienorm, die met dataloggers eenvoudig en voortdurend is te handhaven. En vermeldt dat de definitie van Lden uit uren maal Lday-Levening-Lnight niet kan leiden tot overbodigheid van een norm voor Lnight.
9. Geef aandacht aan laagfrequent geluid, dat een speciale microfoon en werkwijze vergt zonder A-weging, wat in veel studies niet is toegepast.
10. Wees bewust van normen die gebaseerd zijn op windsnelheden op 10m hoogte, dus onder de stratificatie die geen goed verband legt met grotere windsnelheden op bijv 100m hoogte. Laat ook bewustzijn merken van vergroting van windturbines, die bij hetzelfde toerental eenduidig een grotere tipsnelheid kennen en daarmee en door de grotere wikkellengte een grotere klap veroorzaken op de mast (LFG). Pas waar dit niet al is meegenomen de internationaal of in “Handleiding meten en rekenen Industrielawaai 2004” toegepaste “straf”verhoging op immissiewaarden toe, om ervaren hinder c.q. milieu-effect vanuit de bijzondere amplitude en tonale karakterisering van windmolengeluid vooraf mee te nemen. Evenzo van amplitude wijzigingen tot spraak-alertheid bij toepassen van meerdere windturbines. Laat ook zien dat normen binnenshuis (Activiteitenbesluit) verschillen van veelal immissienormen buitenshuis.
11. Geef bij voorbeeldturbines (in een bijlage) aan hoe gerekend is met bolvormige geluidsverbreiding en demping, in meteorologische situaties, richtingen e.d.

12. Doe niet mee aan diverse vormen van mitigatie, zoals veel adviesbureaus (!) momenteel als “oplossing” brengen, wat toch niet handhaafbaar is gebleken. “Raw data”, danwel de “heldere afstandsnorm” volgens het regeerakkoord mag ook in dit concept doorklinken.
13. In de vraag van Arcadis naar het verschil of de combinatie van afstandsnorm en immissie-eisen kan het zijn dat meenemen van een bestaand achtergrondniveau leidt tot afstandsnormen per gebiedstype.

Aanvullend

We zijn verheugd dat na 10 jaar onder het Activiteitenbesluit, met de motie Erkens/Leijten en de eindelijke keuze van de Raad van State de milieu-effecten naar de bevolking nu meer serieus genomen zullen worden. Wij blijven daarom alert op eventuele pogingen om de luxe situatie voor de commerciële wind-realisatoren en -adviesbureaus zomaar te continueren. Het is tijd voor de genoemde “benadering op afstand”, op afstand van de hitte om “Parijs” te behalen op een wijze waarvan althans wij stellen dat er hindervrije alternatieven voor bestaan.

Wij zullen separaat per email of Transfer een hoeveelheid literatuur aandragen, die mogelijk het rapport verder kan onderbouwen.

We herhalen nog de definitie vanuit literatuur uit Australië: *“In further analysis Michaud et al. [8] noted that [...] the strongest association with annoyance was identifying wind turbines as the source of noise that led to window closing because it was disturbing sleep. They suggested that closing the window may be an expression of the annoyance towards WTN and/ or a coping strategy that protects against sleep disturbance.”*

Ten slotte

We hopen met dit “klankbord” een bijdrage vanuit vrijwilligerswerk te mogen geven. Zoals u weet vormen wij als burgers het laatste echelon in de democratie. En worden wij gemotiveerd door de althans door ons ervaren onrechtvaardigheden naar omwonenden van windenergie te trachten te herstellen. Dank voor de mogelijkheid om bij te mogen dragen. Dat was onze inzet in het overleg van 15 december. Graag deelt u deze reacties met allen die in de klankbordgroep deelnemen.

Mede namens Rob Rietveld

Met vriendelijke groet,

Jan-Jaap Tiemersma